

Григорій Сивокінь (1931 – 2014) – відомий літературознавець, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України. Автор книжок *“Давні українські поетики”* (1960), *“Художня література і читач”* (1971), *“Друге прочитання”* (1972), *“Одвічний діалог. Українська література і її читач від давнини до сьогодні”* (1984), *“Художній твір і літературний процес”* (1986), *“Від аналізу до прогнозу: літературно-художній пошук і позиція критика”* (1990). Лауреат премії ім. О. Білецького в галузі літературної критики.

Анатолій Ткаченко

“НЕСЕРЬОЗНИЙ ЧОЛОВІК”

(ПРО ГРИГОРІЯ СИВОКОНЯ – У ЖАНРІ МЕМУАРАЗМІВ)

Збори в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР десь на початку 1980-х, ще до Чорнобиля. Стерлося в пам’яті, чи то були просто збори трудового колективу, чи – що одне й те саме – розширені партійні (але те, що однопартійні – без варіантів). Атмосфера гнітюча: розглядаємо питання щодо незрілого виступу відомого літературознавця й активного літературного критика Григорія Сивоконя на нещодавньому пленумі Спілки письменників України.

Був і я на тому пленумі. Десь недалеко, за один-два ряди стільців позаду сидів Сивокінь. І коли йому надали слово, то Наталя Черченко, заввідділу критики журналу *“Вітчизна”*, що сиділа поруч, сказала щось підбадьорливе, ану, мовляв, утни, Грицю.

А він і втнув. Не можу вже, каже, терпіти, мушу сказати про наболіле. Чому в нас знову всі вівіски не нашою мовою? Ось приїздить польська делегація – і над Хрещатиком транспаранти – теж. Невже полякам українська менш зрозуміла? Ну і далі в такому дусі, гостро, сміливо, про мовну ситуацію в державних установах, у навчальних закладах тощо, але запам’яталося чомусь найбільше про вивіски.

А Григорій Матвійович згадував, що після того виступу, у перерві, дивилися на нього спілчани по-різному, чимало хто з острахом і співчуттям, а Павло Загребельний, “відчиняючи” другу половину дня, сказав приблизно таке: “Загалом наш пленум відбувається успішно, за винятком, хіба, виступу Григорія Сивоконя, але ви ж знаєте цього несерйозного чоловіка”. Як тепер можна здогадуватися, відводив серйозну блискавку. Пам’ятаєте прикінцеву сфрагіду в *“Лиманському Гайяваті”*: *“Цей Микола Вінграновський, / Несерйозний чоловік цей, / Душить гроно винограду / І все плутає на світі”*?

Блискавку наче й відвів, але грім ще довгенько відлунював: ось і ми “розбираємо” поведінку безпартійного товариша Сивоконя все ж таки, мабуть, на розширених зборах колективу під проводом керівної і спрямовуючої, членом якої тоді був і аз, грішний. Тепер не вступаю в жодну, бо й досі наївно вважаю, що суспільство має складатися з людей, а не партій, фракцій, “кАОліцій”, більшостей, меншостей, і керуватися осмисленими відповідальними ухвалами самодостатніх особистостей, бо таки ж “люди, не собаки”.

Нинішнім уже, напевне, і 40-літнім читачам ті “розбори польотів” здадуться кумедними, адже надивилися й наслухалися всього, і що найцікавіше після того всього – “а Васька слушає да ест”. А тоді було не до жартів. У ровесників

Григорія Матвійовича ще ятріли в пам'ятку справи Івана Світличного, Івана Дзюби, Василя Стуса, Юрія Бадзя, Михайлини Коцюбинської, Зіновії Франко, Василя Скрипки, інших колишніх працівників інституту чи, ширше, секції суспільних наук та близьких до них людей. Вибачте, якщо когось не згадав, бо прийшов до інституту пізніше.

“Розбираємо”. Огинаючись, виступають, кажуть слова. Аналіз такий синтетичний. Особливо старається голова зборів, роль у нього така, мусить, але наче й переконаний такий.

– Бйот на два корпусу вперьод!

Це іронічна репліка Леоніда Коваленка з заднього ряду (він завжди любив там сидіти). Хоч упівголоса, та всі почули. Хтось ізіщулився, а здебільшого заусміхалися чи й просто реготнули. І раптом де й дівся той гнітючий стан. І грім ущух, пішов дрібненький дощик.

“Людей на світі смуток не трима. / Розвію хмару, над життям навислу, / Іронія – це блискавка ума, / Вона освітить всі глибини смислу”, – це тепер пригадався один із “летючих катренів” Ліни Костенко. А тоді – майнув дитячий спогад. Питаю батька, що пройшов усю війну, починаючи з Фінської, чи можна з рушниць збити літака. “Можна, хоч і важко вцілити, але нам казали, що треба бити на два корпуси вперед”. Батько тягав спершу полуторкою “сорокоп'ятку”, а потім “студебеккером” 76-міліметрову гармату, мав купу нагород, а загинув 1982-го на городі в дядька Семена, орючи на зяб: коней з колгоспу дали на півдня і треба було встигнути виорати і собі, й кумові Семену.

Льоню Коваленка (так його всі називали) в інституті любили, та й досі, хто знав, люблять. На нього, теж фронтовика, стрункого, дотепного, перейшла й моя синівська любов. Як вони співали, наші інститутські заводії, їдучи автобусом із “Хутора Надія”! Особливо гарно виводив Григорій Матвійович “Стороною дощик іде”, наїмпровізувавши якусь невідому партію, але вона так гармонувала з тією партесною поліфонією! А коли про Катерину доспівали, то Льоня пожартував лагідно: “Ви ж подивіться, як вона йому каже: *“Ой Романе, Романочку, / Не гай мене до раночку”*. Ти ба – не гай. Яке слово містке, багатозначне!” – і сам усміхнувся багатозначно.

І невичерпний інтелігентний гумор з асоціаціями-блискавками, і спортивний фанатизм Сивоконя (великий теніс!) – окремі теми.

Або стіннівка. Того пам'ятного року, коли інститут очолив Ігор Дзевєрін, сиділи ми в актовій залі за великим аркушем ватману й мудрували над новорічним випуском стінгазети. І в Григорія Матвійовича з'явилась ідея зобразити інститут у вигляді корабля, де замість щогли й вітрил – ялинка. За стерном – Ігор Олександрович, наспівує: “Раскинулось море широко / И волны бушуют вдали / Товарищ, мы едем далеко, / Подальше, чем даже ИМЛИ” (довідка для молоді: Інститут світової літератури в Москві). Неподалік, за штурманською діжкою, – боцман, він же вчений секретар Олекса Мишанич із гаслом: “Планові теми – на бочку!”. У морі, на рятівних кругах, – Михайло Острик і той-таки Льоня Коваленко, перманентні боржники у виконанні тем; десь із трюму до половини виглядає хтось (хто ж це був? чи не самокпинний Сивокінь?) із текстом: “На палубу вышел – сознанья уж нет”. Про когось (чи не про Івана Мегелу, котрий частенько вояжував) писалося, що той “бывал в Калькутте и в Бомбее, / Жевал в Стамбуле злые табаки”, ото ж приїхав нещодавно “у вельми ветовому костюмі” (знову імпровіз Сивоконя)... Стіннівка в Інституті літератури – як драмгурток у драмтеатрі... Але ж ось пам'ятається. Чи не тому, що робили її радісно, з відчуттям незворотності післяшамотинських змін. “Стороною дощик іде”...

А монографія “Давні українські поетики”, що постала на основі кандидатської дисертації, біла на кілька корпусів уперед – із нашого давнього, через тогочасне (коли термін *поетика* набув присмаку формалістичних викрутасів,

до нього треба було додавати ще й *проблематику*, хоч вона в поезії теж є, або, як нині пишуть, *іманентно присутня*) – у теперішнє з його кострубатим словом *поетикальний*, і, сподіваюся, у прийдешнє. Хто нині похвалиться, що його кандидатську ще й перевидають, ще й не власним коштом?

А книжки “Художня література і читач”, “Друге прочитання”, “Одвічний діалог. Українська література і її читач від давнини до сьогодні”, продовжуючи традиції, започатковані Олександром Потебнею, Іваном Франком, Олександром Білецьким, на корпуси та й корпуси обігнали проблематику рецептивної естетики, що стала супермодною аж тепер і аж так, що жоден дисертант не може обминути джентльменського набору імен В. Ізера, Г.Р. Яусса, М. Ріффатера, інших. Своїх, щоправда, частенько-таки обминають.

Рецензував оце рукопис “Аналіз художнього твору”, що мав вийти посібником, там ішлося і про *оцінювання* твору (термін якийсь гендлярський) та *синтез*, а до *прогнозу* не доходить. А в списку літератури на букву **С** – Саморукова І. “Заглавие как индекс дискурсивной стратегии произведения” (показалися з тією військовою стратегією та математичними індексами, а наче ж цивільні, а ніби ж філологи, а мовби ж про мистецтво: хіба не ліпше “заголовок як камертон?”); Словінський Я. (Польща) “Аналіз, інтерпретація та оцінювання літературного твору”, Степанов А. “Психология мелодрамы...”, Ситченко А., Скафтимов А., Стриндберг А....

Сивоконя Г. – “Від *аналізу* до *прогнозу*” – нема. Обігнав на кілька корпусів.

Ставала мені не раз у пригоді “Книга спостережень” Є. Маланюка, яку Григорій Сивокінь упорядкував і “передмовив” за три роки до початку цього тисячоліття. А ще за рік йому навзаєм було підписане “Мистецтво слова”: “*Це – Григорію Матвійовичу, / За яким теоретично лечу, / А практично – на подачі, з м’ячем, / Але гейм – усе одно за дощем*”.

“Стороною дощик іде”... Гай-гай, скільки тих дощиків! А корпус його текстів не зіб’ють жодні стратеги.

Отримано 15 вересня 2016 р.

м. Київ

